

Framtid i den fjärde storstadsregionen

Med sikte på år 2030

Framtid i den fjärde storstadsregionen

Med sikte på år 2030

Innehåll

INLEDNING.....	3
VARFÖR MÅLBILD 2030?	4
UTGÅNGSPUNKTER.....	7
REGIONEN IDAG	7
STRUKTURELLA FÖRÄNDRINGAR SOM PÅVERKAR REGIONEN	11
FRAMTIDEN	13
DEN FJÄRDE STORSTADSREGIONEN UR ETT SAMLAT OMVÄRLDSPERSPEKTIV	21
FRAMTIDEN ÄR INTE GIVEN	21
VAD BETYDER TRENDERNA OCH OMVÄRLDSFÖRÄNDRINGARNA?.....	21
DEN FJÄRDE STORSTADSREGIONEN – MÅLBILD 2030	24
BEFOLKNING.....	24
SYSSELSÄTTNING.....	24
UTBILDNING OCH KOMPETENS	24
LÖNESUMMA.....	25
IMAGE.....	25
VÄGEN MOT MÅLET	26
HÅLLBAR UTVECKLING BYGGS PÅ ETT UTVECKLAT SYSTEMTÄNKANDE	26
STRATEGIER.....	27
A. EKONOMISK TILLVÄXT OCH HÅLLBAR UTVECKLING	27
B. UTVECKLADE REGIONALA SKAL- OCH BREDDFÖRDELAR	27
C. ETT TRAFIKSYSTEM FÖR FRAMTIDEN	27
D. ETT NÄRINGS- OCH ARBETSLIV I FÖRÄNDRING.....	28
E. SE INDIVIDEN	29
F. BESTÄLLARROLLEN OCH ÄGARROLLEN SOM UTVECKLINGSFAKTORER	29
G. ETT KONKURRENSKRAFTIGT REGIONALT UTBILDNINGSSYSTEM.....	29
H. STÄRK REGIONENS ATTRAKTIVITET	30
I. ETT UTVECKLAT REGIONALT LEDARSKAP	30
FRAMTID I DEN FJÄRDE STORSTADSREGIONEN	31
EPILOG	34

Inledning

Med stöd från Tillväxtverkets storstadsprogram arbetar Linköpings och Norrköpings kommuner tillsammans med Regionförbundet Östsam i ett projekt för utveckling av de två städerna och deras omland. Projektet syftar till att stödja framväxten av en storstadsregion som har de båda närliggande och överlappande städerna Linköping och Norrköping som sin centrala del.

Tillsammans blir vi starkare. Kontakter mellan människor i olika delar av regionen blir enklare efterhand som kollektivtrafiken och andra delar av transportsystemen byggs ut. För oss som redan bor i Linköping och Norrköping underlättar det att finna ett lämpligt arbete och en passande bostad i bra läge. För dem som ännu inte bor här gör det vår region attraktivare. Det underlättar också för verksamheter i olika branscher att etablera sig, växa och utvecklas i mer ändamålsenliga lägen än tidigare.

Linköping-Norrköping strävar efter att tillsammans med sina grannkommuner skapa en integrerad bostads-, arbetsmarknads-, utbildnings- och kulturregion med en halv miljon invånare. Syftet med att formulera en framtidsbild är att peka på vad som krävs för att skapa förutsättningar för "ett bra liv" för den framtida storstadsregionens invånare och en långsiktigt hållbar utveckling.

Denna rapport är resultatet av en process där vi mot bakgrund av utvecklingen hittills målat upp en önskad framtid och därefter diskuterat vilka åtgärder som kan komma att behövas för att komma närmare målet.

Arbetet har genomförts av Sweco Eurofutures AB utifrån politiskt fastlagda riktlinjer och efter avstämningar med ledande politiker i de båda kommunerna. I arbetet, som skett under ledning av en styrgrupp med tjänstemän från de två kommunerna och Regionförbundet Östsam, har en rad regionala intressenter, såsom kommuner, universitetet och näringslivsorganisationer deltagit på olika sätt. I arbetet har över 100 personer intervjuats. Vi vill här passa på att tacka dem alla för deras bidrag med tankar och inspel i arbetet.

Storstadsprojektet är slutet på början av en process som strävar mot en väl sammanhållen funktionell region.

Varför Målbild 2030?

Bakgrund

Den teoribildning som bäst lyckats förklara skillnader i regional ekonomisk utveckling är ”den nya ekonomiska geografien”. Teorin bygger framförallt på statistiskt underbyggda resonemang om storlekens betydelse för en regions konkurrenskraft. Enkelt uttryckt kan man säga att korta avstånd underlättar mänsklig samverkan och därigenom ekonomiska aktiviteter att äga rum. Ju fler som kan samverka på daglig basis, desto större fördelar kan uppnås.

Befolkningsmässigt stora och täta arbetsmarknadsregioner har konkurrensfördelar som ofta leder till en ”god spiral” där de lockar nytt kapital och nya invånare vilket gör dem ännu större osv. Andra förklaringsmodeller, som Michael Porters klusterteorier och Richard Floridas 3T, fokuserar i hög grad på uttryck och förhållanden som till stor del samvarierar med s.k. skal- och breddfördelar i ett geografiskt sammanhang, t ex mångfalden och konkurrensen inom näringslivet, andelen högutbildade eller sysselsatta i så kallade kreativa yrken och möjligheter att avvika från normen med en tolerans och öppenhet gentemot nya impulser.

Sambanden mellan ekonomisk tillväxt och större, funktionella regioner är klarlagt. Det är därför Linköping och Norrköping valt att anlägga ett storregionalt perspektiv. Städernas lokala arbetsmarknader räcker inte till för att åstadkomma de dynamiska effekter som kommer att uppstå om funktionalitet och ömsesidigt beroende stärks – inte bara mellan Linköping och Norrköping utan också med kringliggande kommuner och regioner.

Den framtida jobbtillväxten i Sverige förväntas enligt Långtidsutredningen¹ bli starkt polariserad till de tre storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö/Köpenhamn. De förutspås kraftigt öka sina andelar av den totala sysselsättningen i landet. Tjänstesektorn, som står för merparten av nettotillskottet av nya arbetstillfällen, har sin starkaste utveckling i storstadsregionerna, universitets- och högskoleorter samt vissa regionala centra. Mycket talar för att dessa regioner med omnejd är de långsiktiga vinnarna i termer av befolknings-, sysselsättnings- och inkomstutveckling.

Östgötaregionen, med sina kärnstäder Linköping och Norrköping, aspirerar på att utgöra Sveriges fjärde storstadsregion och att utveckla skal- och breddfördelar liknande dem som ligger bakom de tre storstadsregionernas relativa styrkepositioner. Därför har Linköpings och Norrköpings kommuner bestämt sig för att ta fram en gemensam översiktsplan och en vision för den framtida utvecklingen. Den målbild som presenteras i detta dokument är ett led i detta arbete och syftar till att klargöra de två städernas utmaningar för att åstadkomma en positiv utveckling i ett tjugoorigt perspektiv. Linköpings och Norrköpings gemensamma översiktsplan och målbild kommer också att vara ett av många värdefulla inspel när en översyn av den regionala utvecklingsplanen (RUP) aktualiseras.

Detta dokument kan ses såväl som början på en process som resultatet av ett antal processer. En början därför att det lägger fast ett antal gemensamma mål och strategier för den fjärde storstadsregionen ur ett 20-årigt perspektiv med startpunkt år 2010. Men det är också resultatet av att kommunerna var för sig eller gemensamt har tagit fram olika programdokument. Kommunerna ser ett behov av att, tillsammans med Regionförbundet Östsam, grannkommunerna och andra viktiga regionala utvecklingsaktörer binda samman de ambitioner som i olika avseenden uttrycks i tidigare framtagna dokument och i ett gemensamt programdokument översätta dem till framtida utmaningar.

¹ (SOU 2004:19)

Tidigare processer och framtagna planer

Förutom det pågående arbetet med den gemensamma översiktsplanen finns en rad processer och planer som har legat till grund för framtagandet av en gemensam målbild 2030. Bland dessa kan nämnas;

- Gemensam klimatvision Linköping – Norrköping
- Översiktsplan Staden (*Linköpings kommun*)
- Utredningen ”Linköping-Norrköping – Gemensam marknad och framtid” (*Tyréns-Temaplan*)
- Fördjupad Översiktsplan för Kallersta (*Linköpings kommun*)
- Fördjupad översiktsplan för Södra Butängen (*Norrköpings kommun*)
- Utvecklingsplan för regional kollektivtrafik (*Landstinget i Östergötland och Östgötatrafiken*)
- Strategi för kollektivtrafikutveckling (*Regionförbundet Östsam*)
- Den regionala utvecklingsplanens (RUP) ”storstadsavsnitt” (*Regionförbundet Östsam*)
- Utredningen ”Komplementaritet och specialisering i funktionella regioner – Norrköpings och Linköpings LA-regioner” (*Institutet för näringslivsanalys (INA), Jönköping*)
- Regional systemanalys för transportinfrastrukturen i östra Götaland (*Östsam, Regionförbundet i Kalmar län m fl*)
- Höghastighetsutredningen (*SOU 2009:74*)
- Trafikverkens framtidsplaner (*främst järnväg och väg*)
- Den statliga utredningen ”Det är möjligt att med fyra år tidigarelägga Ostlänken, till 2010”

Metod

Som bakgrund för den framtidsbild som presenteras i denna rapport har ett antal teman studerats djupare. En trendanalys med år 2030 som tidshorisont har gjorts för vart och ett av dessa teman (befolkning, näringslivsutveckling, utbildning och kompetens, kommunikationsinfrastruktur osv.). Trendanalysens huvudsakliga syfte är att beskriva vad som sker om utvecklingen fortsätter på samma sätt som hittills – dvs. utan radikala trender. I arbetet med att ta fram en framtidsbild är det oftast värdefullt att se lika långt tillbaka som framåt. Det innebär att trendanalysen också har tagit hänsyn till hur utvecklingen har varit de senaste 20 – 30 åren och fram till nu.

Medan trendanalysen ger en framtidsbild utifrån ett antal utvecklingskurvor, så stämmer denna bild mer eller mindre väl med en önskad utveckling. Den önskade utvecklingen innebär ofta någon form av ”tilläggsambition”, som i arbetet identifierats i ett tredje steg. Genom att intervjua olika aktörer om hur de ser på framtiden har vi fått en insikt om skillnaderna mellan ambitioner och trender. Efter att dessa ambitioner samlats ihop till en gemensam, preliminär målbild/vision stämde densamma av vid ett politikerseminarium i mars 2009.

Därefter påbörjades arbetet med att beskriva en utveckling med perspektivet från målet år 2030 och bakåt i tiden fram till idag. Det viktigaste syftet med att utgå från en beskrivning i kronologiskt omvänd ordning är att identifiera vilka trender som har inträffat när vi jämför med dagens trender och att förklara varför trenderna förändrades. Många händelser kan självfallet inträffa som Linköping och Norrköping inte kan göra så mycket mer åt än att anpassa sig till. I den slutliga beskrivningen av de skeenden som lett fram till framtidsbilden ingår sådana händelser, men fokus ligger på förhållanden som kommunerna, regionen, myndigheterna, företagen, universitetet etc. själva kan påverka.

För att händelser och insatser ska kunna relateras till det långa tidsperspektivet har en tidslinje använts, med början runt år 1990 och slut år 2030. På så sätt ges en möjlighet att

utifrån ett historiskt sammanhang ge ett perspektiv på de kommande 20 åren. Med utgångspunkt från ett relativt omfattande material och tidslinjen formulerades slutligen en kort berättelse för att beskriva hur den tänkta framtiden i fjärde storstadsregionen kan komma att te sig och vägen dit.

Utgångspunkter

Regionen idag

Befolkning

Befolkningsutvecklingen i Sverige har under hela efterkrigstiden präglats av en fortgående koncentration av befolkningen till större städer. De stora städernas lockelse handlar inte bara om studie-/arbetstillfällen och karriärmöjligheter. Det handlar i minst lika stor grad om att individer, i synnerhet unga, dras till den smältdegel av människor, intryck och möjligheter som de stora stadsregionerna erbjuder.

Fjärde storstadsregionen har idag nära 425 000 invånare, men växer långsammare än övriga storstadsregioner och riket. Regionen växer främst genom invandring, även om födelsenettet också som regel är positivt. Däremot sker det ingen större nettoutflyttning från övriga landet. Trenden pekar sammantaget på en långsiktig ökningstakt om 1 000-1 500 invånare per år. Med nuvarande trend kommer således Norrköping-Linköping att växa till cirka 450 000 invånare år 2030.

Den fjärde storstadsregionen håller sakta på att realiseras. Orterna inom den Fjärde storstadsregionen blir allt mer sammanflätade, men regionen uppvisar ännu inte den integration och de skalfördelar som kännetecknar storstadsregioner. Regionen lockar många studenter från andra delar av landet, men en stor del flyttar efter avslagd examen. Andelen studenter som lämnar regionen efter avslutade studier är högre än för andra storstadsregioners universitet. Medan åtta av tio studenter från Stockholms Universitet eller Malmö Högskola stannar kvar i regionen tillhör Linköpings Universitet de som har lägst andel "kvarstannare".² Detta beror delvis på att det regionala näringslivet inte erbjuder lika många alternativ som t ex den närliggande Stockholmsregionen.

Sett till befolkningens sammansättning så minskar befolkningen i den lägsta åldersgruppen (0-14 år) och växer framförallt i den övre (65+), men även i de produktiva åldrarna (25-64 år) om än inte lika starkt i relativa termer. I förhållande till rikets befolkning har Fjärde storstadsregionen en överrepresentation i åldersgrupperna 15-24 år (studenter) samt 65+ år. Däremot har man en oproportionerligt låg och successivt minskande andel av befolkningen i yrkesverksam ålder (25-64 år). Trenden pekar sammantaget på en allt tyngre försörjningsbörda och en lägre produktionspotential jämfört med riksgenomsnittet.

Vad gäller fördelningen inom regionen så råder förhållandevis god balans i flyttströmmarna mellan såväl regionkärnorna som mellan dessa och övriga regionen samt gentemot övriga landet. Regionens befolkningstillväxt, driven av invandring och ett positivt födelsenetto, är koncentrerad till Linköping och Norrköping. Kärnstäderna, framför allt Linköping, har vuxit starkt efter 1990-talets strukturkris. Ostlänken kan förväntas öka inflyttningstrycket från Stockholmsregionen, inte minst till Norrköping. Såväl Linköping som Norrköping har ett växande inflöde från övriga landet och ett litet flyttningsoverskott sett till perioden 2000-2008. Utvecklingen talar sammantaget för befolkningstillväxt framför allt i kärnstäderna med kringliggande kommuner.

Sysselsättning

I den Fjärde storstadsregionen har sysselsättningen ökat i takt med den växande befolkningen, med koncentration till regionkärnorna, framför allt Linköping. Generellt gäller dock att regionen har en lägre andel i yrkesverksam ålder än riksgenomsnittet, många studenter samt en låg förvärvsfrekvens i vissa grupper.

² Källor: NU-databasen (HSV) samt "Sveriges regionala indelning – om tillväxtperspektivet får råda" (Sweco Eurofutures AB och Nordregio, underlagsrapport till Ansvarskommittén 2006)

Särskilt tydligt är detta i grupper där utbildningsnivån är låg. Framför allt kvinnorna förefaller ha en svag arbetsmarknad i delar av regionen. Det kan i detta sammanhang konstateras att regionen, trots tillväxt i traditionellt kvinnodominerade verksamheter, i samtliga åldersgrupper har en lägre förvärvsfrekvens bland kvinnor än vad som är fallet i riket. Framförallt har kvinnor i Norrköping en låg förvärvsfrekvens. Männerna har däremot ett högt regionalt arbetslivsdeltagande – högre än rikets bortsett från studieåldrarna - vilket kan kopplas till en specialisering till stor del byggd på traditionellt mansdominerade branscher.

Flyktinginvandrarnas deltagande på arbetsmarknaden ligger generellt sett på en låg nivå. Grundregeln att högre utbildning ger bättre chans till jobb gäller dock i regionen som helhet. Totalt sett är trenden att den Fjärde storstadsregionen delar rikets tendens till sjunkande arbetslivsdeltagande i åldrarna 20-64 år, inte minst pga. att allt fler studerar allt längre, men att den fallande tendensen är något starkare i regionen än i riket som helhet.

En växande yrkesverksam befolkning är angeläget dels för att hämta in eftersläpningen gentemot riket vad gäller ekonomisk utveckling, dels för att klara den försörjningsmässiga utmaning en åldrande befolkning för med sig.

Näringsliv

En lägre andel invånare i yrkesverksam ålder, många studenter samt låg förvärvsfrekvens inom vissa grupper har emellertid medfört att regionen successivt halkat efter landets ekonomiska utveckling. Trenden pekar, trots att arbetstillfällena växte med ca 7 000 under högkonjunkturen 2004-2007, mot en fortsatt krympande andel av landets samlade produktionsvärde.

Regionen kännetecknas av en stark dominans av privata och offentliga tjänster. Precis som i övriga storstadsregioner har de lokalmarknadsorienterade näringarna³ fått en allt större betydelse. Industrisektorn uppvisar däremot en negativ trend och går en osäker framtid till mötes. Tillväxten är svag eller negativ i de flesta större industriverksamheter, där den tilltagande internationaliseringen ökat riskkapitalbasen men samtidigt minskat det lokala/regionala inflytandet.

Näringslivet i Norrköping och Linköping uppvisar en hög grad av komplementaritet – Norrköping har ett nittiotal näringar som saknas i Linköping medan motsvarande tal för Linköping är över sextio näringar. Det talar för att en ökad integration har en stor potential att förstärka den för ekonomisk tillväxt viktiga mångfalden.⁴

Utöver elektro-/teleproduktindustrins nedgång har ingen radikal förändring skett med avseende på regionens specialisering under åren 1990 till 2007. Bland de tongivande verksamheterna – med såväl hög regional sysselsättningsandel i förhållande till rikets samt många regionala arbetstillfällen – sticker maskinindustrin fortsatt ut. Därutöver vilar den regionala specialiseringen på pappersindustri, jordbrukssektorn, stål- och metallverk samt vissa lokalmarknadsorienterade verksamheter. Trenden går tydligt mot en ökad diversifiering och en tillväxt och specialisering byggd på allt fler branscher.

Kompetensförsörjning

Den internationella konkurrensen kommer fortsatt att innebära ökade krav på arbetskraftens kompetens. Trenden mot en successivt stigande utbildningsnivå kan förväntas fortsätta, även om övergången till högre utbildning i viss mån varierar med konjunkturen. Den Fjärde storstadsregionen kommer sannolikt att fortsätta ligga på en något lägre nivå än riket, huvudsakligen till följd av en kvarvarande högre andel av befolkningen med endast förgymnasial utbildning.

³ Främst handel, bygg, vård, skola, omsorg, hotell, restaurang och evenemang

⁴ Källa: Komplementaritet och specialisering i funktionella regioner (INA 2009)

Den starka utbyggnaden av Linköpings universitet som skedde under åren 1993-2003 kan förväntas plana ut kommande år, inte minst på grund av mindre årskullar på några års sikt och en överkapacitet inom det svenska högskoleväsendet. På kort sikt kan dock lågkonjunkturen förväntas öka sökandetrycket vid landets universitet och högskolor (vilket också skett inför antagningen till höstterminen 2009).

Den Fjärde storstadsregionen står sig väl i konkurrensen om rikets högskolestudenter, med en klar överrepresentation i jämförelse med befolkningsandelen. Drygt en tredjedel av studenterna rekryteras inom regionen och nära två tredjedelar från andra regioner. En klar majoritet bor i regionen under studietiden, men knappt hälften är kvar två år efter avlagd examen. Att behålla kompetensen i regionen efter examen är viktigt, men förutsätter ett livskraftigt näringsliv och en livsmiljö som svarar upp mot de ungas förväntningar.

Regionförstoring och tillgänglighet

Globalt har det totala transportarbetet ökat i takt med utvecklingen av BNP, så även i Sverige, där framför allt persontransporterna ökar på grund av allt längre arbetsresor. I den Fjärde storstadsregionen har en kraftig utveckling av arbetspendlingen över kommungräns inträffat under de senaste tio till femton åren, och berör i dagsläget omkring en fjärdedel av de sysselsatta i regionen – att jämföra med 32 procent i riket. Även resande bland studenter har ökat kraftigt både på gymnasial och på högskolenivå, drivet bland annat av högskoleutbyggnaden och frivalssystem.

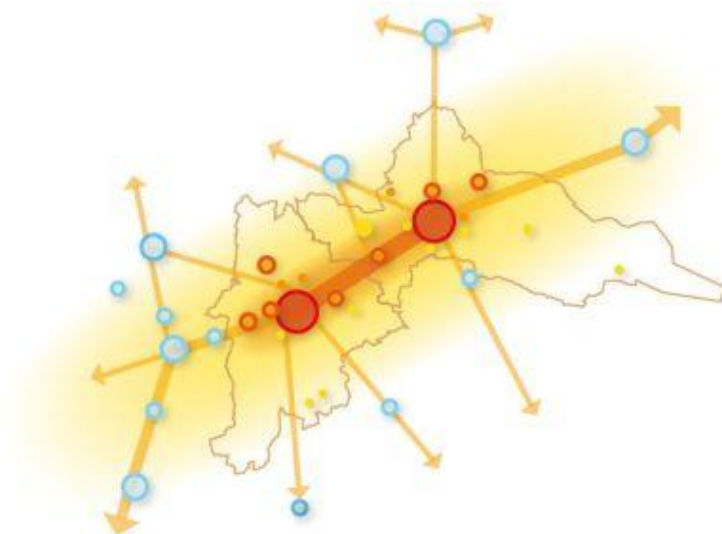
Arbetspendlingen över kommungräns kommer att dubblas fram till 2030 om nuvarande trend står sig. Fortsatt utbyggda och förbättrade kommunikationer är en avgörande förutsättning för att integrationen ska öka. Även förtätning av den byggda miljön underlättar, medan stigande energipriser och andra miljörelaterade kostnader utgör försvårande omständigheter. Pendlingen kommer sannolikt att utvecklas främst där möjlighet finns till spårbunden kollektivtrafik.

Arbetspendlingen går framför allt från omlandet till Linköping och Norrköping, mellan regionkärnorna samt till/från närliggande regioner. Arbetskraftsflödet mellan de två regionkärnorna växer, men nivån är fortfarande förhållandevis liten i relation till den totala sysselsättningen i de båda städerna. Arbetskraftsutbytet mellan fjärde storstadsregionen och kringliggande regioner har också en växande tendens. Framför allt är utpendlingen (cirka 12 000 personer) av stor och växande betydelse och står för ca en fjärdedel av regioninvånarnas arbetspendling. För Norrköpings del ser vi även en växande inpendling från andra regioner. Fortfarande är det dock fler som pendlar ut från Norrköping till andra regioner, likväl som Norrköping har ett underskott i pendlingsutbytet med Linköping. Även Linköping har ett underskott i pendlingsutbytet med övriga landet, men är sammantaget en stark nettoinpendlingskommun, vilket Norrköping inte är. Skillnaden härrör framför till Linköpings starkare ställning som regional arbetsnod. Arbetspendlingen till/från utlandet är fortsatt på en försumbar nivå i regionen.

Internationell tillgänglighet är en grundläggande kvalitet för alla regioner, men särskilt de som aspirerar på epitetet storstadsregion. I ett europeiskt perspektiv framstår den Fjärde storstadsregionen som nästan jämförbar med Stockholmsregionen vad gäller tillgänglighet. Förutsättningarna för internationellt resande har framförallt stärkts genom utvecklingen på Skavsta, men också genom flygplatserna i Norrköping och Linköping. Avståndet är dessutom inte längre till Arlanda än att flygplatsen kan betjäna en stor del av regionens behov av internationellt resande.

Graden av integration

Graden av integration mellan Norrköping och Linköping är fortfarande relativt låg. År 2007 arbetspendlade bara 6 000 människor mellan städerna. Det kan inte helt bortses från att det finns olika initiala och kulturella trögheter som behöver övervinnas. Under de senaste tio åren har dock ett antal processer påbörjats som kan förväntas bidra till en ökad integration. Bland dessa kan nämnas universitets lokalisering i båda städerna och att de två tidningarna alltmer "samspelar". På den politiska sidan har en ökad samsyn börjat utvecklas, något som manifesterats bland annat i det pågående arbetet med en gemensam översiktsplan.

Den fjärde storstadsregionen – Samverkande städer och orter i en gemensam region
Illustration av Birgitta Hjelm till den gemensamma översiktplanen 2009.

Strukturella förändringar som påverkar regionen

Globaliseringen ställer nya krav och skapar nya möjligheter

Globaliseringen är inget nytt. En rad parallella processer under de senaste 50 - 60 åren har drivit på internationaliseringen och bidragit till ett successivt större internationellt utbyte av varor och tjänster. Resultatet har blivit en snabb välstandsökning i flertalet av världens länder och andelen människor i världens utvecklingsländer som lever i fattigdom enligt FN:s definition har minskat från 40 % år 1981 till cirka 15 % idag.⁵

Sverige har länge varit ett land vars industriella struktur gynnats av globaliseringen och de nya marknader och möjligheter som därmed öppnats. Men globaliseringen bidrar också till en ökad konkurrens och därmed att kravet på regioners och nationers anpassning och omställningsförmåga ökar. Med globaliseringen följer en ökad vertikal specialisering i alla branscher. Svenska regionala kluster tävlar i allt högre grad med andra regioner med motsvarande specialiteter.⁶

Företagen i Norrköping och Linköping tävlar i allt mindre grad med varandra och allt mer med företag i regioner utanför Sverige. Trots att världshandeln drabbats av ett stort bakslag i den ekonomiska kris som inleddes hösten 2007 med problemen för viktiga kreditinstitut på en kollapsande bostadsmarknad i USA⁷, så talar det mesta fortfarande för att takten i globaliseringen inte kommer att avta sett över 15 - 20 års tid.

Den ökade globaliseringen, där fokus allt mer skiftar mot Asien, går hand i hand med en ökad fokusering på den regionala nivån och dess förmåga att attrahera invånare och investeringar. Varje region i världen står inför uppgiften att erbjuda något unikt som ger den en roll i det globala nätverkssamhället och därigenom attraktiv för företag, besökare och invånare.

Regioners funktionalitet och tillgänglighet spelar i detta sammanhang en betydande roll för företagets konkurrenskraft. För detta krävs, förutom goda kommunikationer, ett väl fungerande regionalt innovationssystem, som är byggt på ett nära samspel mellan näringsliv, akademi och offentlig sektor.

Men globaliseringen ställer också nya krav på ledarskap och de politiska styrformerna. Vid sidan om de traditionella välfärdsuppdragen ställs också krav på förmåga och mandat att fatta lång- och kortfristiga beslut i centrala tillväxt- och utvecklingsfrågor. Många av dessa uppgifter har tidigare handlagts centralt, på statlig nivå. Då specialiseringen förfinas och varje regions behov blir alltmer specifika talar mycket för att det krävs en ökad beslutskraft på regional nivå.

Storlekens ökade betydelse

Vi lever i den urbaniserade tjänsteekonomins tidevarv. De kontorsbaserade näringarna dominerar utvecklingen och de stora, täta städerna har de mest gynnsamma förhållanden att skapa förutsättning för den interaktion mellan människor som dagens ekonomi till stor del består i. Nio av tio nytillkomna arbetstillfällen har sedan mitten av 1990-talet skapats i landets fem största arbetsmarknadsregioner och globalt sett sker en polarisering av världsekonomin till snabbt växande urbana megaekonomier.

⁵ Källa: "Global economic prospects", Världsbanken 2009

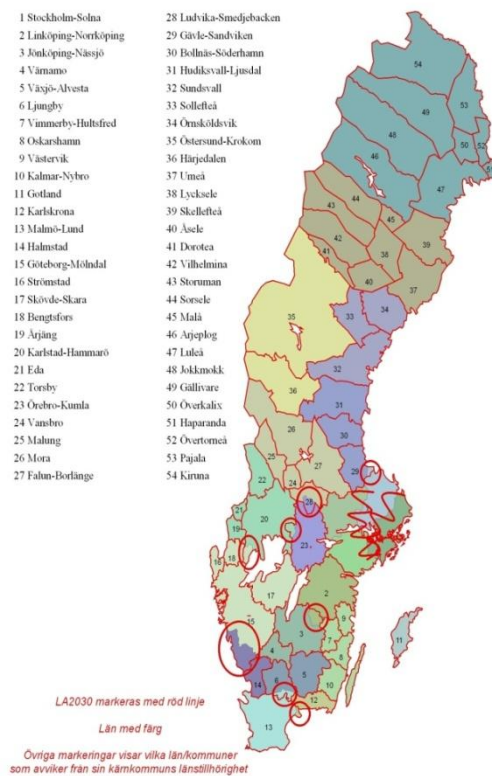
⁶ För mer om globaliseringens drivkrafter och dess implikationer för Sverige, se bl a "Utvecklingskraft och omställningsförmåga - en globaliserad svensk ekonomi", Globaliseringsrådets slutrapport 2009

⁷ För mer om den ekonomiska krisens orsaker och utveckling se t ex Reuters "Year in Review 2007"

Sambanden mellan regionförstoring och ekonomisk tillväxt är klarlagda. Sverige har på 35 år gått från nästan 200 arbetsmarknadsregioner till ett 80-tal.⁸ Tillväxtverket bedömer att år 2030 är de färre än 60.⁹

Vidgade arbetsmarknadsregioner leder bland annat till högre lönesummor, ökade valmöjligheter för individen, ökade möjligheter för företagen att hitta arbetskraft med rätt kompetens och större underlag för utbildning och forskning. Regionförstoringen ger även bättre förutsättningar för offentlig sektor att leverera välfärdstjänster av hög kvalitet.

Sakta håller Östergötland på att knytas närmare Stockholmsregionen. Att Östergötland ingår i Stockholmregionens regionala utvecklingsplan (RUFSS) visar att man även från Stockholms horisont ser betydelsen av en ökad framtida integration. Den fråga som då uppstår är vilken roll Norrköping-Linköping kommer att spela i förhållande till Stockholm år 2030. Som bostadsort för många av dem som arbetar i Stockholm eller som en kompletterande arbets- och bostadsmarknad till huvudstadsregionen.

Antalet funktionella arbetsmarknadsregioner i Sverige år 2030.
Källa: Nutek/Tillväxtverket

Ett minskat (tidsmässigt) avstånd mellan Stockholm och den fjärde storstadsregionen innebär förvisso ökade möjligheter i form av en vidgad arbetsmarknad och tillgänglighet till ett större utbud. Men det innebär också risker i form av en ökad konkurrens om framförallt arbetskraft och kapital, på en marknad som har en tendens att styra mot optimering av inkomst/vinst. Utan en höjd attraktionskraft och en större egen kritisk massa i den fjärde storstadsregionen kan det således inträffa att Stockholm drar större fördelar av regionförstoringen än Linköping och Norrköping.

Det inte är troligt att Norrköpings och Linköpings kommuner ensamma kan växa till den kritiska folkmängd som anses krävas för att dra full nytta av skal- och breddfördelar och möta den ovan beskrivna risken att huvudsakligen bli en utpendlingsregion mot Storstockholm. Regionförstoringen är därför, som tidigare nämnts, ett av de viktigaste verktygen för att förverkliga idén om den Fjärde storstadsregionen.

Attraktivitet och konkurrenskraft förenas

Attraktivitet har alltmer kommit att betraktas som en viktig regional utvecklingsfaktor. En regions förmåga att attrahera "de bästa" och därmed skaffa sig fördelar i en knivskarp och specialiserad global konkurrens är då i fokus. De bäst fungerande regionala innovationssystemen kommer inte bara att skapa de nya företagen och jobben utan också att kunna attrahera människor, företag och kapital som "ligger i framkant". Men för att åstadkomma ett innovationssystem som klarar sig i den globala konkurrensen krävs att alla lokala och

⁸ Lokala arbetsmarknader 1970 respektive 2003. Källor: SCB och Nutek

⁹ Arbetsmarknadsregioner 2030 och län 2009. Källa: Nutek R 2006:18

regionala krafter mobiliseras och samverkar. Framtidens kreativa människor kommer att söka sig till de miljöer de upplever ger dem mest stimulans och tolerans. De kommer att vara mycket rörligare än idag och konkurrensen om dem kommer att öka.¹⁰

Då gäller det att erbjuda goda livsmiljöer och att värna om en hållbar utveckling. Det gäller självklart även för Norrköping och Linköping med omland att erbjuda miljöer som kan locka nya och kreativa invånare. Den gemensamma översiktsplan som tagits fram för de två kommunerna och den gemensamma klimatvisionen för Linköping – Norrköping innehåller båda ambitioner att skapa mer attraktiva och hållbara miljöer.¹¹

Hållbar utveckling

Att förena regional tillväxt med en hållbar utveckling är en stor utmaning. Mycket talar för att de regioner som lyckas med detta skaffar sig viktiga konkurrensfördelar på lång sikt. En mer samordnad regional planering, utveckling av hållbara transporter, förnyelse av energisystem och förebyggande insatser mot naturkatastrofer är alla tydliga exempel på framtida utmaningar.¹²

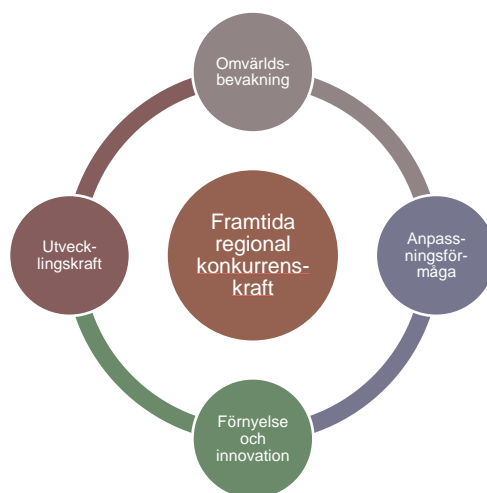
Att vara klimatsmart kommer inte bara vara en förutsättning för framtida överlevnad, det kan också bidra till att utveckla nya tillväxtbranscher. När nu hela världen står inför stora miljömässiga utmaningar kommer de regioner som har starka kluster inom miljö-, energi- och fordonsteknik att ha stora konkurrensfördelar. Inom Östergötland satsas redan idag på de gröna näringarna, alternativa energiformer och liknande, områden som regionen har goda förutsättningar att stärka och bygga vidare på.

Framtiden ...

Det enda vi vet med säkerhet om framtiden är att mycket kommer att förändras snabbare än vi tror och att andra skeenden kommer att gå långsammare än vad som förefaller troligt idag. Men genom att studera trender och mönster kan vi med relativt stor säkerhet ange en möjlig riktning. Med en kombination av fantasi och kunskap kan vi se samband som i sin tur har stor sannolikhet att påverka utvecklingen. Att välja att inte se framåt är mer riskfyllt än att trots en rad osäkerhetsfaktorer försöka att se framåt.

Redan för snart 40 år sedan beskrev Alvin Toffler i sin bok "Future Shock" behovet av att vidga sina mentala bilder från dem som formas av en oändlig informationsflod och dagliga bekymmer för att bättre kunna möta morgondagens utmaningar.¹³ Vi skissar i det följande några skeenden som kan komma att ha stor inverkan på den fjärde storstadsregionens fortsatta utveckling.

Regionens förmåga att förutse dessa skeenden och att därefter anpassa, utveckla och förnya sig utifrån dem kommer att ha stor betydelse för den Fjärde storstadsregionens framtida konkurrenskraft.

¹⁰ "Cities and the Creative Class", samt "The Rise of the Creative Class and How It's Transforming Work, Life, Community and Everyday Life", Richard Florida (2005 och 2002)

¹¹ "Gemensam översiktsplan för Linköping och Norrköping", samrådsförslag 2009, samt "Gemensam klimatvision Linköping – Norrköping", 2008

¹² Klimat- och sårbarhetsutredningen. SOU 2007:60

¹³ "Future shock", Alvin Toffler 1970

Globaliseringen

Globaliseringen har varit den enskilt starkaste drivkraften bakom den ekonomiska utvecklingen under de senaste 20 - 30 åren. Många faktorer talar för en fortsatt globalisering – åtminstone på kort till medellång sikt. Samtidigt finns det en stor osäkerhet, som framförallt beror på förmågan att skapa gemensamma regelverk för ekonomiska transaktioner och upphovsrätt (aktualiserat inte minst under den pågående ekonomiska krisen), en nyuppvaknad protektionism eller följer av olika åtgärder för att möta det globala klimathotet.

Vad som händer när de ekonomiska förhållandena mellan olika länder utjämnas är också en faktor att räkna med. Därmed kommer troligen på sikt vissa komparativa fördelar att få en minskad betydelse (lönekostnader etc.). I det perspektiv som är aktuellt ser vi inga tecken på att globaliseringen kommer att avstanna. Vissa tror att vi kommer att få se en avtagande takt under något decennium för att därefter återigen få se en ökad intensitet.¹⁴

Migration och mångfald

För att klara den demografiska utmaningen räcker det inte med att vi arbetar längre och kommer ut i arbetslivet tidigare. Det kommer också att behövas en arbetskraftsinvandring.

Invandring är en komplicerad fråga inte bara för Sverige utan i hög grad också för hela EU. Förvisso håller synen på arbetskraftsinvandring sakta på att förändrats, men årtionden präglade av flyktinginvandring har skapat spänningar och vad som närmast kan betecknas som en etnisk segregation i delar av landet. Sverige är det land som tagit emot mest flyktingar i norra Europa och har den högsta mångfalden bland sin befolkning. Liksom på många andra håll i Sverige finns det även i den Fjärde storstadsregionen stora problem med att integrera den invandrade delen av befolkningen på arbetsmarknaden.

Sett i ljuset av klimatförändringar och möjliga politiska kriser i omvärlden torde trycket på att få immigrera till Sverige inte att minska under de närmaste 15 – 20 åren. Den Fjärde storstadsregionens förmåga att inkludera de nya invånarna och skapa goda möjligheter för dem att integreras i samhället kommer att ha stor betydelse för att vända invandringen från ett problem till en faktor för framtida framgång.

Klimatet

En av de största frågorna i dagens samhällsdebatt är klimatförändringen. När den ekonomiska krisen väl har börjat bedarra torde frågan återigen ta första platsen på den politiska agendan. Sverige och den fjärde storstadsregionen ligger i en del av världen som i många avseenden bedöms drabbas mindre allvarligt. Växtsäsongerna kommer att förlängas, behovet av att värma upp bostäder och lokaler kommer att minska. Mycket talar för att vi i vår del av världen kommer att få tillräcklig nederbörd för jordbruket och för att klara vårt färskvattenbehov. Forskarna debatterar fortfarande hur stora förändringarna kommer att bli och hur snabbt de kommer att ske. Frågan om de kommer att ske eller ej är inte längre på agendan.

Hittills har vi i Sverige inte sett så många påtagliga tecken på att klimatet förändras. Naturkatastrofer och lite mildare vintrar uppmärksammas förvisso, men klimatförändringen har ännu knappast betytt något i de flestas vardag. Beteenden och attityder till frågan förändras långsamt och för den stora merparten av de drygt 100 miljoner människorna i våra grannländer runt Östersjön är CO₂-utsläpp och klimatförändring fortfarande en "ickefråga". Med stor säkerhet kommer bilden att vara annorlunda år 2030.

Det är inte otroligt att temperaturhöjningen gör att det om ett par decennier kommer att gå att segla med handelsfartyg från Europa till Kina via den tidigare istäckta Nordostpassagen

¹⁴ "Prognoser, visioner och förhoppningar – vad händer om experterna spår rätt?", Nutek och IVA 2007

norr om Sibirien¹⁵. Nya möjligheter att exploatera naturresurser i Arktis kommer att öppnas. En sådan utveckling kommer att sätta ökat politiskt fokus på Nordkalotten och Ishavet och med stor sannolikhet medföra makropolitiska konsekvenser för vår del av Europa, möjligen också konflikter.

Ett förändrat klimat kommer att påverka den fjärde storstadsregionen genom högre vattennivåer i Östersjön, större risk för översvämningar och ett varmare klimat. För dem som bor i södra Europa och delar av Afrika ser framtiden mer bekymmersam ut – öknarna kommer att sprida sig norrut och det kommer att bli allt mer outhärdliga somrar. Klimatflyktingar till norra Europa om 15 – 20 år ter sig i detta perspektiv inte längre som helt otänkbart.

Vi kommer att få betydligt högre energipriser – både på grund av ökad global beskattning av icke förnyelsebar energi och genom kampen om den energi som produceras. Som en konsekvens av ansträngningarna att minska utsläppen av växthusgaser kommer vi troligen också att få se förändrade resmönster samtidigt som nya, innovativa lösningar kommer att lanseras. De regioner som snabbast ställer om till mer klimatsmarta lösningar kommer att ha ett försteg när världen blir varmare.

Politik

Sedan järnridåns fall har vi i vår del av världen sett en mycket positiv, säkerhetspolitisk utveckling. Tyskland har återförenats. Estland, Lettland, Litauen och Polen är medlemmar i EU. Gränserna är öppna med en i stort sett fri rörlighet för människor, kapital, tjänster och varor. Men i Östersjöregionen är Ryssland fortfarande ett osäkert kort. Landet hade inledningsvis en utveckling – om än i många avseenden kaotisk – mot ökad demokrati. Det senaste decenniets utveckling har gått åt motsatt håll med en självbild och retorik som är tydligt präglad av en världsordning som gällde för 20 år sedan.

Ryssland har stora problem med att ställa om sin ekonomi från ett mycket högt beroende av råvaruexport och att skapa väl fungerande och transparenta samhällsinstitutioner. Medellivslängden sjunker och befolkningen minskar dramatiskt. Bland de välutbildade är det en mycket stor grupp som redan har emigrerat eller planerar att göra det.¹⁶ Om denna utveckling fortsätter kan vi under de kommande 15 – 20 åren komma att få se ökade sociala spänningar i Ryssland. Det är inte helt uteslutet att utvecklingen i Ryssland kan komma att påverka utvecklingen i den fjärde storstadsregionen, t.ex. genom flytt- eller flyktingströmmar från Ryssland eller dess grannländer.

Inom EU kommer samtidigt sannolikt integrationen att fortgå – om än i samma långsamma takt som under unionens första 50 år. När nu Lissabonfördraget ratificerats och de värsta effekterna av den djupa ekonomiska krisen lagt sig kommer fokus troligen att ligga på klimatfrågan och den inre marknaden under en lång period. Antalet medlemmar kommer att utökas – på kö står förutom Island och Turkiet ett antal stater på Balkan och f d Sovjetrepubliker som Ukraina och Georgien. Norge torde åter lyfta frågan någon gång under de närmaste tjugo åren. Kanske också Schweiz kommer att överväga ett medlemskap. Det är högst sannolikt att EU har 30 - 35 medlemmar år 2030.

Sverige förband sig i anslutningsavtalet till EU för femton år sedan att byta valuta till euron. Om inte Sverige lämnar EU, vilket förfaller mindre troligt, kommer en anslutning till euron att ha skett innan år 2030 – troligen långt dessförinnan. Det innebär en ytterligare integration av Sveriges ekonomi i den Europeiska med åtföljande mindre valutarisker och osäkerhet för de små och medelstora svenska företag som har Europa som sin marknad.

¹⁵ För fakta om Nordostpassagen, se bl a National Snow and Ice Data Centre (NSIDC), University of Colorado

¹⁶ Se t ex artikel i *The Economist* (Utgåva 19 – 25 september 2009)

Mycket talar också för att Europa kommer att spela en tyngre utrikespolitisk roll tillsammans med Kina och USA. Nya länder på den världspolitiska arenan kommer att vara Indien och Brasilien, två länder som år 2030 med stor sannolikhet kommer att vara viktiga spelare på den politiska och ekonomiska världsscenen. Utvecklingen i Afrika är mer osäker. En snabbt växande befolkning i kombination med ett stort AIDS-problem, fattigdom, återkommande inbördeskrig och en osäker demokratisk utveckling i många länder gör utvecklingen svårbedömd. Snarare kommer omvärldens intresse att liksom tidigare i historien att riktas mot Afrika för dess stora naturtillgångar. Kinas framflyttning av sina positioner i råvarurika länder på den Afrikanska kontinenten är ett bra exempel på detta.

Den offentliga välfärden

Utöver möjligheten till arbete och försörjning tillkommer ett antal faktorer som är viktiga för att människor ska uppleva att de har möjlighet till "ett bra liv". "Ett bra liv" är givetvis inte något entydigt och innebär olika saker för olika människor. Därför är nyckelord som "mångfald" och "öppenhet" viktiga. I framtiden kommer möjligheterna att förverkliga sina livsdrömmar, att ha en rik fritid och att få tillgång till ett alltmer individualiserat utbud att vara mycket betydelsefullt (för mer om detta se nedan under avsnittet värderingar).

Möjligheten att välja kommer att få en ökad betydelse. I detta perspektiv kommer kvaliteten och utbudet av grundläggande samhällsservice – skola, barnomsorg, kollektivtrafik, hälso- och sjukvård osv. att spela en ökad roll.

På ett par generationer har medellivslängden ökat kraftigt och hälsoläget förbättrats radikalt. Den högre livslängden innebär att andelen äldre nu ökar snabbt. Fyrtioalisternas intåg i pensionärlivet kommer troligen att medföra en explosiv ökning av sjukvårdskostnaderna – även om de kommer att vara friska längre än gårdagens pensionärer. Gjorda beräkningar pekar på att om kostnaden per vård dag fortsätter att öka i samma takt som hittills så kommer de totala kostnaderna för sjukvården kan komma att öka nära tre gånger fram till år 2040. Utgifterna för äldreomsorgen väntas öka i minst samma omfattning.¹⁷

Därtill ska läggas att inom några år börjar befolkningen i förvärsaktiv ålder att minska. Vissa forskare hävdar att detta i sin tur kommer att få stora makroekonomiska konsekvenser och i värsta fall även åtföljas av en lång period av deflation som inleds runt år 2030. Då växer bördan ännu kraftigare för den förvärsaktiva befolkning, som enligt dagens prognoser fortsätter att minska även under 2020-talet.¹⁸

Den offentliga sektorn står inför mycket stora utmaningar under de närmaste tjugo åren. Inte minst gäller detta förutsättningarna att finansiera olika offentliga tjänster via skattese delen, beroende inte enbart på demografiska förändringar utan även på fortsatta kostnadsökningar i sektorn. Hittills har kostnadsutveckling och ett ökat åtagande kunnat kompenseras genom skattehöjningar och relativt lägre reallöner i offentlig sektor. Mycket talar alltså för att nya lösningar kommer att krävas,¹⁹ samtidigt som fler kommer att betala för mer av den egna vården.

När variation, anpassning och valmöjlighet blir viktiga berörs också möjligheterna till ett för individen anpassat och tryggt boende, dvs. en bostadspolitik för mångfald. Hur väl samhället klarar att tillhandahålla dessa för dagens medborgare viktiga funktioner kommer att ha en stor betydelse för hur städer och regioner kommer att uppfattas.

¹⁷ Källa: Anders Klevmarken och Björn Lindgren (DN Debatt 2008-07-29)

¹⁸ Källa: "40-talisternas uttåg – en ESO-rapport om 2000-talets demografiska utmaningar" (ESO 2000)

¹⁹ "Välfärdsmysteriet" (SKL 2008)

Utbildning

Kunskapssamhällets främsta tillgång är en välutbildad befolkning och kvalificerad arbetskraft. I den fjärde storstadsregionen spelar Linköpings Universitet med sitt campus i Norrköping i detta avseende en central roll. Universitetet är redan idag utsatt för en global konkurrens om de bästa studenterna, lärarna och forskarna. Med en större rörlighet och goda möjligheter att studera utomlands kommer denna konkurrens sannolikt att öka, vilket innebär att om inte Linköpings Universitet är konkurrenskraftigt får det återverkningar på den fjärde storstadsregionens förmåga att attrahera och generera kompetens och innovationskraft. Kopplingen till Universitetssjukhuset är betydelsefull i detta sammanhang – patientunderlaget för regionsjukhuset är helt avgörande för delar av universitetets överlevnad och konkurrenskraft.

Men om tillgången till kvalificerad yrkeskompetens inom servicesektorn och industrin ska tryggas krävs också att övriga delar av det regionala utbildningssystemet fungerar väl och är konkurrenskraftigt. Kvalificerade yrkesutbildningar i linje med näringslivets behov, en gymnasieskola i högsta klass och en grundskola där fler når godkända resultat är viktiga komponenter i den fjärde storstadsregionens utveckling. Det räcker då inte med att delar av regionens utbildningssystem redan fungerar väl.

Sist men inte minst spelar synen på övergång till högre utbildning en stor roll. Regioner med en svag utbildningstradition har oftast en låg utbildningsnivå jämfört med riksgenomsnittet. Här spelar inte bara familjesituation och lokal tradition in utan hela utbildningssystemets funktion. Det är inte orimligt att väl fungerande grundskolor och gymnasier ökar enskilda elevers motivation att gå vidare i sina studier. Även värdeförändringar i samhället i stort kan bidra till ett ökat intresse och status för kunskap och akademiska examina (se nedan).

Infrastruktur

Som tidigare nämnts bygger en regionförstoring på effektiva kommunikationer – såväl mellan de två städerna och deras omland som med Stockholm. Ett viktigt inslag är en förbättrad spårbinden infrastruktur, som länge har legat högt på önskelistan i Östergötland, bl. a. manifesterat i det mångåriga samarbetet kring Europakorridoren och Ostlänken.

Den under hösten 2009 presenterade utredningen om höghastighetsbanor mellan Sverige och Danmark/kontinenten föreslår en sträckning och en trafikering som överensstämmer med Europakorridorens förslag. Nya banor bedöms inte enbart erbjuda möjligheter till snabbare förbindelser mellan landets storstadsregioner utan också frigöra värdefull kapacitet på det befintliga järnvägsnätet för godstrafiken.²⁰

De förkortade restider som skulle bli resultatet av höghastighetsbanor innebär att många arbetsmarknadsregioner förstoras vilket i sin tur skapar förutsättningar för tillväxt och utveckling. De stora vinnarna torde bli storstadsregionerna, vars roll som kommunikationsnoder kommer att förstärkas.

Det är fortfarande oklart om och när höghastighetsbanor med anslutning till Norrköping och Linköping kan bli verklighet. Den preliminära samhällsekonomiska kalkyl som gjordes i samband med utredningen indikerar en positiv s.k. nettonuvärdeskvot på 0,15. Det innebär att de samhällsekonomiska nyttorna bedöms vara något större än de samhällsekonomiska kostnaderna. Till detta ska dock läggas andra positiva effekter, som vanligen inte fångas upp helt i liknande kalkyler – framförallt effekter av den förväntade regionförstoringen.

Som en första etapp av utbyggnad av höghastighetsbanor föreslår den ovan nämnda utredningen en utbyggnad av Ostlänken. Ostlänken innebär en utbyggnad av dubbelspår mellan

²⁰ Källa: "Höghastighetsbanor – ett samhällsbygge för stärkt utveckling och konkurrenskraft" (SOU 2009:74)

Järna och Linköping. Det innebär att restiderna mellan den fjärde storstadsregionen och Stockholm blir kortare än en timma och att dagens kapacitetsbrist för person- och godstrafik märkbart reduceras.

Om beslut om att påbörja byggandet av höghastighetsbanor fattas i närtid skulle Ostlänken kunna stå klar i mitten av 2020-talet. Osäkerhetsfaktorerna är dock fortsatt stora. Det innebär att om Norrköping och Linköping vill se en snabbare takt i regionförstoringen kan de inte bara vänta på de stora satsningarna. Kommunerna behöver gemensamt med sina grannkommuner i länet och i angränsande län redan nu satsa på ett storregionalt kommunikationssystem med väl fungerande kollektivtrafik. I angränsande län har redan studier gjorts hur man kan knyta sig närmare den fjärde storstadsregionen.²¹ Högre energipriser och behoven av att minska utsläppen av växthusgaser kommer över tid att successivt förbättra den samhällsekonomiska kalkylen för sådana satsningar.

Teknikutvecklingen

Informations- och kommunikationstekniken (IKT) har under de senaste tio till femton åren skapat helt nya möjligheter. Om ytterligare tjugo år är samhället mycket mer virtuellt än idag, med intelligenta system som samspelar med oss i vardag och arbete. Framförallt inom styr och reglerteknik, liksom bioteknik, nanoteknik och neuroteknik kommer IKT att bidra till framsteg som var närmast otänkbara vid detta sekels början. Vi kommer bland annat att ha en mycket ”smartare” trafiksystem än idag och fler yrken kommer att vara i stort sett platsberoende.

Det kommer att ske genombrott i mötet mellan medicin och teknik. År 2030 behöver kanske färre vara blinda eller döva och en rad motoriska och mentala handikapp är förpassade till historien. Vi kommer troligen få se genombrott i utvecklingen av förebyggande mediciner mot folksjukdomar som diabetes, Alzheimers och hjärt- och kärlåkommor. Vilket inte minst kommer att underlätta för dem som vill arbeta längre och minska belastningen på hälso- och sjukvården inom idag vårdintensiva områden. Fler människor kommer att vara arbetsföra längre och få ett bättre liv.

²¹ Se t ex ”Regionförstoring med kollektivtrafik i Kalmar län – färre arbetsmarknadsregioner, bättre regional utveckling” (Trivector/Regionförbundet i Kalmar län 2006)

Men den nya tekniken kommer också att medföra ett antal problem. Samhällets sårbarhet kommer att öka och vi ser redan tendenser till att de politiska ambitionerna att kontrollera samhällets informationsflöden ökar. Det kan på sikt skapa ett minskat förtroende för Internet och det framväxande "Molnet"²², samt en oro för den personliga integriteten.

Inom medicinen kommer vi att få se stora genombrott inom genteknik, skraddarsydda mediciner och botmedel mot hittills obotbara tillstånd. Hälso- och sjukvården kommer troligen att förändras i riktningen från att bota till att förebygga. De tekniska och medicinska förutsättningarna för "ett bra liv" kommer således att öka. Frågan kommer snarare att handla om vem som betalar.

Värderingar

Många av framtidens värderingar hittar vi bland dagens 15 – 20-åringar. Forskning och empiri pekar på att de värderingar vi tar med oss från de första vuxna åren följer oss genom livet. Vi förändrar visserligen synen på vad som är viktigt eller mindre viktigt, men våra grundläggande värderingar tycks ha en hög vidhäftningsförmåga. Genom att se på unga vuxnas värderingar idag hittar vi alltså ledtrådar till vilka värderingar som kommer att råda i den fjärde storstadsregionen om tjugo år.

Individualismen kommer att stärkas ännu mer. Men vi tycks gå mot en individualism där det samtidigt finns ett ökat inslag av ansvar för helheten. Konsumtion av statusprylar kan komma att tonas ned till förmån för konsumtion av upplevelser. Status kommer då snarare att ligga i en bättre utbildning, utlandserfarenhet, att kunna kommunicera på flera språk och en utvecklad social kompetens.²³ För en region innebär detta att förknippas med god utbildning, öppenhet och tolerans är viktiga konkurrensfördelar.

Synen på arbete förändras. I framtidens kunskapssamhälle kommer den sociala kontakten med "arbetskamraterna" att vara fortsatt viktig men kunskapsföretag i framkant kommer mer att likna nätverk där man går ur ett projekt in i ett annat. Vi kommer att byta arbetskamrater oftare och många företag har bara en liten kärngrupp av fast anställda. För fler än idag kommer det erbjuda en stor frihet och att arbetet i högre grad styrs av individuella livsmål och värderingar.²⁴ En regions möjligheter att erbjuda attraktiva boendemiljöer och en stor näringsbredd är då viktiga konkurrensfaktorer.

Det finns en del som talar för att vissa människor kommer att vilja välja att bo i "livsstilsenklaver" tillsammans med människor med samma preferenser. I framtiden behöver livsstilsenklaver paradoxalt nog inte vara en motsats till framväxten av ett mer multikulturellt samhälle eftersom samma människor samtidigt kommer att ta ett stort ansvar för miljö och medmänniskor och söker tjugningen att möta andra livsstilar och livsfilosofier.²⁵ En del i denna utveckling ser vi i dagens Internetbaserade sociala nätverk eller "communities".

Behovet av "omedelbarhet", eller närvaro i nuet, kommer att öka. Trendforskare kallar det "Nowism".²⁶ Vi kommer att mötas av ett ökat utbud av individanpassade produkter och tjänster i realtid (både "offline" och "online"). Detta kommer att påverka hur man ser på företags och regioners sätt att kunna möta "mitt behov". Men det behöver inte enbart betyda att allt måste gå snabbare – mer tid för att njuta av livet, kan också gynna en utveckling i stil med konceptet "slow cities".

²² "Molnet" eller på engelska "The Cloud" står för en utveckling där datatjänster i ökad grad levereras över Internet från ett "lager" spritt över hela världen genom distribuerad kapacitet. Dagens e-post, webb-baserade fotoalbum och "musikbanker" är enkla exempel på detta.

²³ "Status – vägen till lycka", Marie Söderqvist Tralau 2009

²⁴ "Noded – The Untouchable business", Jaan Orvet och Andreas Carlsson

²⁵ "Dictionary of the future", Faith Popcorn och Adam Hanft 2001

²⁶ Termen "Nowism" är hämtad från "Trendwatching.com" – en hemsida ägnad åt människor som är intresserade av att hitta och beskriva nya globala trender, oktober 2009

Shopping i Linköping (Fotograf: Göran Billeson)

Den fjärde storstadsregionen ur ett samlat omvärldsperspektiv

Framtiden är inte given ...

Vad betyder då de ovan nämnda trenderna och omvärldsförändringarna för den fjärde storstadsregionen? I hög grad kommer regionens konkurrenskraft och utvecklingsförmåga att styras av ett antal övergripande och mer eller mindre opåverkbara omvärldstrender. Linköping och Norrköping kommer alltså inte att själva kunna påverka utvecklingen genom de planer man själva tar fram och beslutar om. Men det innebär inte att framtiden är huggen i sten eller enbart styrs av faktorer som inte går att påverka.

Bilden av den fjärde storstadsregionen, så som den tecknats ovan, pekar i många avseenden på en region med relativt goda framtidsförutsättningar, även om regionen i vissa avseenden haft en dålig utveckling under de senaste decennierna. Många regioner i Sverige skulle vara nöjda om de hade de förutsättningar liknande dem i Linköping-Norrköping. Det är därför berättigat att ställa sig frågan varför man överhuvudtaget ska ställa siktet högre – av allt att döma kommer regionen att klara sig rätt bra framöver.

Svaret ligger i många avseenden i att vi anlagt ett tjugooårigt tidsperspektiv och i det alltmer ökande beroende av utvecklingen i omvärlden som alla regioner möter. Vi har ovan tecknat en rad utmaningar och troliga omvärldsförändringar som Linköping-Norrköping på olika sätt måste förhålla sig till. Framgångar kan snabbt vändas till motgångar, något som regionen redan har erfarenheter av. Det kan gå mycket fort att hamna i en nedåtgående spiral. Därför räcker det inte med att passivt möta framtiden - att "vänta och se".

Tvärtom är det viktigt att sätta upp egna mål och medvetet arbeta för att förverkliga dem. För att lyckas behöver de egna målen relateras till omvärldsanalysen, dvs. hur vill man möta de viktigaste omvärldsförändringarna? Det bör i sin tur få ett tydligt genomslag i de egna förvaltningarnas arbete. Då krävs inte minst ett tydligt politiskt ledarskap för att föra processen framåt och korrigera vid behov.

Vad betyder trenderna och omvärldsförändringarna?

Som framgått av trendanalysen så håller den fjärde storstadsregionen i flera avseenden inte jämna steg i förhållande till Stockholmsregionen, Göteborgsregionen och Malmö/Öresundsregionen. Framskrivningen av flera viktiga utvecklingsfaktorer pekar på att det kommer att krävas stora insatser för att komma ifatt eller åtminstone minska gapet. En syntes av de inledande avsnitten leder oss till ett antal viktiga slutsatser;

En **hållbar regional utveckling** kan inte byggas enbart på en hög ekonomisk tillväxt. Robert Putnam²⁷, John Field²⁸ m fl forskare har visat att det finns en samvariation mellan ekonomisk utveckling och sociala faktorer. Det är också ett faktum att fortsatt ekonomisk utveckling inte kan byggas utan en bättre hushållning med våra naturresurser och klimat-hänsyn. En positiv regional utveckling måste därför bygga på den grundläggande principen om social och ekologisk hållbarhet.

I arbetet med att ta fram den gemensamma översiktsplanen för Norrköping-Linköping fastslås att stor hänsyn ska tas till natur-, kultur- och rekreationsvärden vid framtida förändringar av mark- och vattenanvändning och den framtida bebyggelseutvecklingen. Där sätts också ambitiösa mål som ska leda till att regionen blir en föregångare inom energi- och klimatarbetet. Den regionala utvecklingsplanen (RUP) "Östgötaregionen 2020" bygger på liknande målsättningar om en hållbar utveckling.²⁹

²⁷ Se bl. a. Robert Putnam "Bowling Alone" (2000)

²⁸ Se bl. a. John Field, "Social Capital" (2008)

²⁹ Regionförbundet Östsam, "Östgötaregionen 2020" (2006)

När det gäller **befolkningsunderlaget** så kan man inte bara se till befolkningens storlek. Befolkningens sammansättning spelar också en viktig roll. Vi ser just nu framför oss en relativt långsam, om än positiv, befolkningsutveckling, där det mest oroande tecknet är en minskad andel av befolkningen i yrkesverksam ålder. Till detta ska läggas att integrationen av inflyttade invandrare hittills gått trögt och att förmågan att attrahera dem som slutfört sina högre studier att stanna kvar i regionen kan bli bättre. Det innebär i sin tur att försörjningsbördan kommer att öka och en produktionspotential lägre än riksgenomsnittet.

En framskrivning av de senaste decenniernas utveckling pekar på att Norrköping-Linköping kommer att ha en befolkning i storleksordningen 440 000 - 460 000 invånare år 2030. Dynamiken med Stockholm och förmågan att öka den inomregionala funktionaliteten i länet och med grannlänerna kommer att vara avgörande för befolkningsunderlagets fortsatta utveckling.

De omvärldstrender vi beskrivit pekar bl a på att offentlig sektor står inför stora utmaningar till följd av en allt äldre befolkning och en fortsatt kostnadsökning inom hälso- och sjukvården. En **ökad sysselsättningsgrad** och fler invånare i yrkesverksam ålder är viktiga komponenter för att möta denna utmaning.

När vi ser på **näringslivets utveckling** kännetecknas regionen av en stark dominans av tjänster, inklusive offentliga. De lokalmarknadsorienterade näringarna har fått en allt större betydelse precis som i övriga storstadsregioner. Industrisektorn har däremot en negativ trend och går en osäker framtid till mötes. Tillväxten är svag eller negativ i de flesta större industriverksamheter, där den tilltagande internationaliseringen visserligen ökat riskkapitalbasen men samtidigt minskat det lokala/regionala inflytandet. Fortsatta strukturförändringar kan förväntas.

Trenden pekar dessutom på en fortsatt krympande andel av landets samlade produktionsvärde. Regionens näringsliv behöver således flytta sig högre upp på värdeskalen om lönesummorna och lönenivåerna ska öka. Då blir det också lättare att konkurrera med Stockholm och andra regioner om hög (specialist-)kompetens.

De två städernas konkurrenskraft bestäms också av hur väl befolkningen möter framtidens krav på **utbildning och kompetensförsörjning**. Regionen har idag en lägre andel invånare än riksgenomsnittet med högre utbildning. Dessutom finns det problem med arbetskraftens matchning mot företagets och offentliga verksamheters behov, något som pekar på att stora krav kommer att ställas på kvalificerad yrkesutbildning.

Regionens storlek har betydelse för framgång. Då det är lite som talar för att de två städerna ensamma når upp till det som av forskare brukar betecknas som nödvändig kritisk massa, dvs. fler än 500 000 invånare, kommer **regionförstoring** att vara en viktig faktor. Här spelar en förbättrad infrastruktur och ett effektivare trafiksystem en stor roll. Med förbättrade inomregionala resandemöjligheter och en väl utbyggd kollektivtrafik skapas en ökad inomregional rörlighet. Läger vi därtill en utbyggnad av Ostlänken och höghastighetståg, så skapas en ökad storregional rörlighet och ökad närhet till Stockholmsregionen. När det gäller rollfördelningen mellan kärnstäderna så kan Ostlänken väntas ge Norrköping en starkare pendlingsrelation till Stockholm (jmf. Uppsala) medan Linköpings framtid fortsättningsvis i första hand kommer att handla om universitetet, universitetssjukhuset och till dessa miljöer knutna kunskapsintensiva verksamheter.

Kaktusplanteringen i Carl Johans park i Norrköping (Fotograf Göran Billeson)

En annan mycket viktig faktor för att regionförstoringen ska ta fart är att regionen upplevs som attraktiv att leva och arbeta i. Vi har tidigare pekat på **attraktivitetens betydelse** i framtidens kunskapssamhälle. Det handlar inte om att kopiera andra utan att bygga på egna förutsättningar och att erbjuda något mer för fler än vad andra regioner kan. Det handlar om bra och varierade bostadsmiljöer, ett vitt kulturellt och idrottsligt utbud, goda rekreationsmöjligheter, trygga miljöer, en bra skola och andra faktorer som förknippas med "ett gott liv". Dynamiken med Stockholmsregionen kan ge olika utfall. Konkurrensen från Stockholm om den välutbildade arbetskraften är en utmaning i sammanhanget, men om pendling istället för flytt blir ett starkare alternativ på sikt (Ostlänken) gynnar detta regionens målsättning inom området.

Om inte lönenivåerna höjs och attraktiviteten stärks kan en situation uppstå där människor väljer att arbetspendla till Stockholm. Det innebär i sin tur fortsatta problem med den regionala kunskaps- och kompetensförsörjningen (jämför t. ex med Gnestas situation). Om däremot regionens näringsliv förmår att flytta sig uppåt på värdeskalan och regionen upplevs attraktiv för både boende och arbete, kan en mer positiv spiral skapas.

I kunskapssamhället är människor och deras idéer den kanske viktigaste konkurrensfaktorn. Ingen region har då råd att inte ta tillvara alla invånares förmåga. För den fjärde storstadsregionen är ökad integration och **ett minskat utanförskap** därför en central frågeställning.

Den fjärde storstadsregionen – målbild 2030

Det är inte alltid lätt att skilja mål från medel. Många mål hänger nära samman och därmed är ett måls uppfyllelse ofta beroende av de medel/insatser som görs för att uppnå andra mål. Det handlar således om ett komplext och sammansatt system av mål och insatser. Men det får inte skymma det faktum att genom att sätta upp mål så visar storstadsregionens beslutsfattare att de vill se utvecklingen gå i en viss riktning och är beredda att fatta de beslut som då krävs. Redan idag finns en insikt om att en mängd insatser måste genomföras under de kommande tjugo åren om regionen inte bara ska behålla utan också stärka sin position som landets fjärde storstadsregion.

Befolkning

Regionen har 500 000 invånare år 2030.

Idag har regionen en befolkning på 425 000 invånare. Storleken har betydelse

- för möjligheterna att dra nytta av *skal- o breddfördelar*, vilket skapar en ökad näringsbredd och därmed en förbättrad regional konkurrenskraft.
- som en grundläggande resurs i en kunskaps- och tjänstedriven ekonomi – såväl en avgörande *produktionsfaktor* som underlag för *större lokala marknader*
- för regionens *attraktivitet* – när fler flyttar till regionen stannar fler kvar
- för att få *fler i arbete* och minska arbetslösheten

Målet är högt satt men nåbart, bl. a. under förutsättning att dagens administrativa gränser inte tillåts bli ett hinder för framväxten av en ny funktionell geografi.

Sysselsättning

År 2030 har regionen samma andel människor i arbete som riket

År 2007 skulle detta mål om det uppfyllts ha inneburit att 5 000 fler människor i Linköping och Norrköping haft ett arbete. Översatt till en befolkning på 500 000 invånare år 2030 kan det motsvara cirka 30 000 nya arbetstillfällen. Om fler i befolkningen i produktiv ålder (20-64 år) ska arbeta krävs

- *ett minskat utanförskap* på arbetsmarknaden
- *en förbättrad integration* av de inflyttade utlandsfödda
- *en ökad öppenhet mot omvärlden* bland befolkningen – så skapas en miljö där intressen, trender och värderingar möts och accepteras
- *en vidgad regional näringsbredd* genom ett bättre tillvaratagande av komplementariteten mellan de två städernas näringsliv
- *en ökad mångfald av mötesplatser och nätverk* där idéer skapas och utbyts – så skapas en gynnsam grogrund för innovationer och entreprenörskap

Utbildning och kompetens

År 2030 är andelen som har en eftergymnasial utbildning nära rikets

Utbildning och kompetens är grundläggande faktorer på morgondagens arbetsmarknad. År 2008 skulle detta mål ha inneburit att 4 000 fler av regionens invånare haft en högskole-/universitetsexamen.

En kunskapsdriven ekonomi förutsätter

- att den enskilde *individens anställningsbarhet* ökar med stöd av höjd kompetens och att fler har en akademisk examen
- *ett väl fungerande utbildningssystem* – från grundskola till universitet. Här inryms även kvalificerade yrkesutbildningar och andra längre eller kortare, eftergymnasiala utbildningar inom företag eller offentlig sektor
- att *Linköpings Universitet* står sig väl i den internationella konkurrensen

Lönesumma

År 2030 är regionens lönesummor i nivå med genomsnittet i riket

Lönesummorna är kvittot på hur väl man lyckats uppnå ett närings-/arbetsliv med god produktivitet och högt arbetsdeltagande. För att uppnå det satta målet år 2007 skulle lönesummorna i de två städerna ha behövt vara 10 % eller närmare 5 miljarder kronor högre än idag. Lönesumman är grunden för den egna skattekraften i regionen och därmed finansieringen av välfärden, samt möjligheterna att göra investeringar för framtida konkurrenskraft. För att höja regionens lönesummor krävs bland annat

- att få *fler i arbete* och *öka tjänstgöringsgraden* (dvs. att fler erbjuds möjlighet att arbeta heltid)
- en *större lokal marknad* och en *ökad näringsbredd* - så skapas utrymme för fler specialiserade verksamheter och ett större och mer kvalificerat utbud, men också ett vidgat utrymme för mindre kvalificerade tjänster
- ett *ökat kunskapsinnehåll* i de varor och tjänster som produceras
- ett större och mer varierat *utbud av arbetskraft*
- att regionens samlade produktion flyttar sig uppåt på värdeskalen genom en *ökad förädlingsgrad*

Image

År 2030 är regionen en av landets mest attraktiva att bo och arbeta i

Om regionen på sikt inte upplevs som attraktiv spelar det ingen roll att många siffror just nu pekar åt rätt håll. Människors uppfattningar om och mentala kartor kring regionen är därför av stor betydelse. För att göra en region attraktiv krävs bland annat

- att *fler människor och individer med olika bakgrunder* bosätter sig eller arbeta där – då väljer också allt fler människor att stanna kvar ³⁰
- en *tydlig regional image* – ett utvecklat regionalt ”varumärke”
- en *trovärdig berättelse* som inte bara andas framgång byggd på ekonomi utan också på en hög livskvalitet och ”harmoni” ³¹
- att regionen erbjuder *mer för fler* genom ett brett och mångfacetterat regionalt utbud med unika inslag och koncept, som t.ex. ”slow-cities”, intressant design eller klimatsmarta lösningar
- att *invånare och beslutsfattare betraktar regionen som en enhet* - här spelar media, ett tydligt regionalt ledarskap och gemensamma ”symboler” en stor roll.

³⁰ Se bl. a. Richard Florida ”The Rise of the Creative Class and How It's Transforming Work, Life, Community and Everyday Life”, (2002)

³¹ Här finns inspiration att hämta från hur andra storstadsregioner väljer att organisera och beskriva sig. Ett exempel är det globala nätverket ”Cities of the Future”, där 44 städer gemensamt marknadsför sig under en gemensam vision.

Vägen mot målet

Hållbar utveckling byggs på ett utvecklat systemtänkande

Ordet strategi har ett militärt ursprung – så ska striden vinnas. Det handlar alltså om vägen till målet. En målbild utan strategi är lika tom som strategier utan målbild. För att nå den uppsatta målbilden behöver strategiska vägval göras. Det kommer att krävas ett målmedvetet arbete – inte enbart från de två städerna utan från aktörer i alla delar av samhället. Utifrån målbilden har vi identifierat ett antal strategier som stöder måluppfyllelse. Flera av dem är tvärssektoriella, vilket betyder att de kräver insatser från olika aktörer och politikområden.

En större och växande fjärde storstadsregion byggs på de tidigare nämnda och politiskt fastlagda hållbarhetskriterierna. Med utgångspunkt från detta grundkriterium och den målbild som Linköping och Norrköping planerar utifrån ser vi framför oss en utveckling som byggs på;

- en *ökad täthet* genom en utveckling där de större städerna knyts närmare varandra och samspelar bättre med sitt omland
- en *ökad rörlighet* genom ett effektivare och klimatsmartare transportsystem
- en *höjd utbildningsnivå* som stöds genom ett väl utbyggt och fungerade regionalt utbildningssystem
- ett näringsliv och en offentlig sektor som utvecklar allt mer *kvalificerade produkter och tjänster*
- en *vidgad arbetsmarknad* med ett *minskat utanförskap*, där fler ges möjlighet att bidra till sin egen försörjning
- en attraktiv och trovärdig *regional image*
- ett *tydligt regionalt ledarskap*

En stor del av framtida regional framgång ligger således i en fördjupad samverkan, ett tillvaratagande av möjliga synergier och undvikande av suboptimeringar. För att nå dit behöver ett systemtänkande tillämpas. Det kommer inte att räcka med enstaka åtgärder för att uppnå målen utan också en förmåga att sätta in olika åtgärder i ett gemensamt sammanhang. Därför bör framtida förslag om investeringar eller aktiviteter bedömas från systemsynpunkt innan beslut tas – låt oss kalla det för en ”systemkonsekvensbeskrivning”. Då behöver bland annat dessa frågor besvaras:

- Hur bidrar den aktuella åtgärden till att uppnå målen?
- Tillgodoses ramvillkoret - en hållbar utveckling?
- Kan åtgärdens effekt stärkas av koordinering med andra åtgärder?
- Påverkar åtgärden andra aktörers möjligheter att bidra till måluppfyllelse?
- Stärks eller försämras effekten av andra (vidtagna eller planerade) åtgärder?

Strategier

A. Ekonomisk tillväxt och hållbar utveckling

Att förena ekonomisk och hållbar utveckling är en stor utmaning. Bebyggelseutvecklingen i den Fjärde storstadsregionen måste ske integrerat med transportsystemets utbyggnad. Då stöds såväl en koncentrerad bebyggelseutveckling och lokalisering av målpunkter för många människor i städernas centra, samtidigt som omkringliggande orter kan utvecklas.

Kommunerna måste i ökad grad se och hantera sina mark- och lokalresurser som gemensamma resurser. Dagens administrativa gränser får inte bli hinder för att verksamheter lokaliseras till de lägen som är mest konkurrenskraftiga och lämpliga för respektive verksamhet.

Bostadsmarknaden måste i ökad grad betraktas som en gemensam marknad, där utbudet av attraktiva boendemiljöer och olika boendeformer ökar. Det kan omfatta allt från kom-
mungemensam planering, drift och marknadsföring.

De båda städernas kärnor behöver utvecklas till attraktiva miljöer med hög täthet och blandat innehåll med en koncentration av arbetsplatser, verksamheter och bostäder nära resecentra. Centrumnära miljöer med stor potential, som Kallersta, Butängen och hamn- och industriområdena intill Motala Ström planeras och omvandlas till attraktiva stadsmiljöer med blandade funktioner.

Fler boende på landsbygden kan bidra såväl till en mer uthållig befolknings- och servicestruktur som till en mer levande landsbygd. Därför behöver en gemensam utvecklingsplan för landsbygden tas fram.

B. Utvecklade regionala skal- och breddfördelar

För den Fjärde storstadsregionen krävs i första hand att regionkärnorna Linköping och Norrköping binds tätare samman genom förbättrade kommunikationer och en fysisk planering som underlättar ökad interaktion. Satsningar på tät bebyggelse i anslutning till de nya resecentra är en viktig faktor.

Men omlandet spelar också en viktig roll att i regionens utveckling – både för att öka bredden i erbjudna livsmiljöer och som egna produktionsmiljöer och besöksmål. En framgångsrik Fjärde storstadsregion tar fasta på hela den inomregionala dynamiken och interaktionen, även om fokus av naturliga skäl ligger på rollfördelningen och interaktionen mellan de två kärnstäderna.

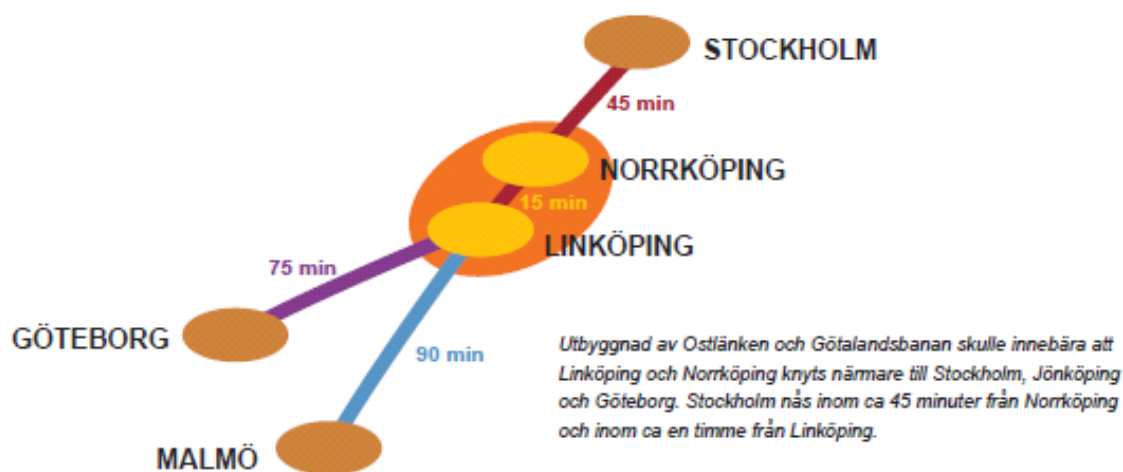
C. Ett trafiksystem för framtiden

För att uppnå målbilden behövs en ökad rörlighet. Ett utbyggt och väl fungerande trafiksystem krävs för att stödja en sådan utveckling. Ett system där kollektivtrafiken saknar "skarvar" i mötet med andra delar av trafiksystemet. Det kräver att alla aktörer gemensamt utvecklar ett integrerat och intelligent trafiksystem inklusive att statliga planer utarbetas i nära samverkan med regionen.

Det krävs ökade satsningar på den inomregionala infrastrukturen och storregionalt (framförallt på järnvägen) för att skapa en ökad inomregional integration och möta framtidens efterfrågan på transporter. De kortare restider som skisserats möjliga på många sträckor av betydelse för Linköping-Norrköping med en trafik både på nya höghastighetsbanor och på konventionella banor innebär att tillgängligheten till ett stort antal orter kommer att förbättras markant. Det leder i sin tur till att dagens arbetsmarknadsregioner förstoras – en förutsättning framtida för utveckling och tillväxt.

Regionen bör fortsätta att verka för ett snabbt beslut om en utbyggnad av Ostlänken i enlighet med den hösten 2009 statliga utredningen om höghastighetsbanor. För att nå

målbilden behöver Ostlänken vara fullt utbyggd år 2020 och helst hela Götalandsbanan år 2030.

Bilden ovan är hämtad ur underlaget till gemensam översiktsplan

Den Fjärde storstadsregionen kan samtidigt inte vänta på statliga satsningar på höghastighetsbanor och Ostlänken i en viss framtid – en ökad integration mellan städerna kräver att arbetet med att effektivisera och bygga ut det regionala transportsystemet måste påbörjas nu. Befintlig infrastruktur behöver uppgraderas för att stödja en snabb förstoring av den Fjärde storstadsregionen. Stråk för en effektiv och till en del spårbunden kollektivtrafik med hög framkomlighet och smidiga resor ”från dörr till dörr” behöver utvecklas.

För de mest konkurrensutsatta delarna av näringslivet, ofta företag i multinationella koncerner, är tid till marknaden (och andra företag i koncernen) en viktig lokaliseringsfaktor. Då är närhet till en flygplats med ett stort antal direktdestinationer viktigt. De civila flygplatserna Linköping City Airport och Norrköping flygplats ger regionen internationell tillgänglighet och är av stor betydelse. På sikt behöver en gemensam strategi för flyget tas fram, där förutom flygplatserna i Linköping och Norrköping också Skavsta ingår.

D. Ett närings- och arbetsliv i förändring

Industritraditionen spelar och kommer även fortsättningsvis att spela en viktig roll i regionen och därför är det viktigt att samtidigt fortsätta utvecklingen mot en modern, kunskapsdriven tjänsteekonomi i båda städerna för att nå målet. När strukturförändringarna inom regionens näringsliv fortsätter blir behovet av matchning mellan de nya behoven och arbetskraftens sammansättning en central faktor. Med en utbildningsnivå som är lägre än riksgenomsnittet kommer det att krävas en gemensam strategi och stora satsningar från kommunerna i samverkan mellan olika aktörer på arbetsmarknaden om målet ska nås.

Genom en förbättrad matchning kan kvinnornas och invandrarnas förvärvsfrekvens förbättras.

För många män inom industrin med låg utbildning, vars jobb är hotade av fortsatta strukturförändringar, kommer det att krävas omfattande insatser för att skapa förutsättningar för ökad anställningsbarhet.

Synen på företagande och entreprenörskap behöver stärkas. Det kan handla om särskilda insatser för att stimulera nyföretagande, fortsatt satsning på inkubatorer med koppling till universitetet och ökad inslag av entreprenörskap i skolan.

Miljöer där samverkan mellan företag i relaterade branscher underlättas skapar en bra grund för nya företag och affärer. När stadskärnorna förtätas behöver särskild hänsyn tas till möjligheterna att erbjuda sådana attraktiva miljöer, där inte bara fler människor utan även fler företag kan mötas.

Rörligheten på den lokala arbetsmarknaden behöver utvecklas samtidigt som utbytet med andra regioner ökar (framförallt Stockholm men även mot Sörmland och Jönköping). En ökad rörlighet skapar en mer flexibel och därmed mindre sårbar gemensam arbetsmarknad, en potential som bland annat den tidigare relaterade utredningen om städernas komplexitet tydligt pekat på.

E. Se individen

Fler människor behöver komma in på arbetsmarknaden. Därför behöver utanförskap i alla dess former motverkas. För det krävs att varje individ betraktas utifrån sina egna förutsättningar och att alla de samhällsaktörer som arbetar med att motverka utanförskapet samverkar. Jämställdhets- och likvärdighetsperspektiven bör genomsyra arbetet.

Det regionala valideringssystemet och kompetensforum kan utvecklas vidare.

En satsning på bebyggelsemiljöer som är attraktiva för olika kategorier av hushåll, livsstilar och åldersgrupper. Inte minst behöver de mest flyttningsbenägnas behov mötas, dvs unga som flyttar till sin första bostad för studier eller arbete, samt de som är i pensionsåldern.

Med de värdeförändringar vi skisserat kommer större krav att ställas på privata och offentliga arbetsgivare att se individen och förstå hennes/hans drivkrafter. Annars kommer arbetsgivarna inte att upplevas som attraktiva och få svårt att konkurrera om framtidens arbetskraft.

Insatser bör göras för att stödja att de egna invånarna bli mer medvetna om vilka möjligheter regionen har att erbjuda.

F. Beställarrollen och ägarrollen som utvecklingsfaktorer

Genom att utveckla sin beställarroll i offentliga upphandlingar kan kommunerna stödja en innovativ regional näringslivsutveckling. De utvecklingsaktörer man styr över kan man också ge tydligare ägardirektiv och vidareutveckla (egna bolag och inkubatorerna). Redan idag finns goda exempel på vad som kan göras i Tekniska verken i Linköping och etableringen av ett miljötekniskt centrum (MTC).

Relationen stad – omland kan förstärkas genom samordning av transporter och en upphandling av t ex matvaror i mindre partier, vilket skulle kunna gynna ett mer diversifierat och konkurrenskraftigt regionalt utbud av ekologiska (ofta närodlade) produkter.

G. Ett konkurrenskraftigt regionalt utbildningssystem

Det regionala utbildningssystemet behöver stärkas. Här bör grund- och gymnasieskolornas betydelse observeras där de i ökad grad betraktas ur ett regionalt attraktivitets- och tillväxtperspektiv.

Utbildningssystemet omfattar även kvalificerad yrkesutbildning och högskoleutbildningar med fokus på näringslivets behov. Därför behöver samverkan med näringslivet i utbildningsfrågor fördjupas, där även hänsyn tas till mäns och kvinnors olika behov och skilda förutsättningar på arbetsmarknaden. I regionen finns många bra initiativ inom yrkesutbildningar som kommunerna kan bygga vidare på och ansluta sig till.

Ett fortsatt arbete med att vidareutveckla och stärka universitetets konkurrenskraftigt är viktigt.

H. Stärk regionens attraktivitet

Städernas skillnader är en styrka. Genom att ta tillvara de båda städernas komplementaritet och möjligheter stärks upplevelsen av att regionen är attraktiv, inte bara att besöka, utan också att bo, arbeta och studera i.

Utveckla och marknadsför den lilla storstadens fördelar. Närhet och täthet är en faktor som kan locka fler att bosätta och/eller arbeta i regionen. Viktiga faktorer att utveckla är trygghet, bra bostadsmiljöer för alla livsskedan, möjligheter att göra och/eller byta karriär, evenemang, goda resultat i skolan och nya (profil-)skolor, samt en hög kvalitet i den offentliga servicen.

Satsa på gemensamma nationella och internationella evenemang – som t.ex. utställningar, konserter, festivaler och kanske en nordisk bomässa.

Regionens invånare och företag är de bästa ambassadörerna – ge dem anledningar att uttrycka stolthet över att bo och verka i regionen. Våga belöna dem som skapar anledningar att vara stolta.

I. Ett utvecklat regionalt ledarskap

Samverkan kring regional planering och organisering behöver fördjupas ytterligare. För att lyckas måste båda städerna och regionen kraftsamla och arbeta gemensamt kring strategiska utvecklingsfrågor. Satsningen på en gemensam översiktplan är en början men det finns fler (verksamhets-) områden som skulle vinna på ett gemensamt arbete.

Städerna bör t ex överväga att etablera ett permanent, gemensamt planerings- och utvecklingsutskott direkt under respektive kommunstyrelse – med ansvar för den övergripande strategiska planeringen.

Regionförstoringen kräver en stärkt regional organisering. Samspelet mellan regionförbundet och städerna fördjupas ytterligare, samtidigt som arbetet med att bilda en regionkommun i samspel med grannlänerna intensifieras.

Erfarenheterna från andra håll, såväl inom som utanför Sverige, pekar på ledarskapets betydelse för utveckling och framtidstro. För att lyckas krävs ett tydligt regionalt ledarskap – ett ledarskap som inte nödvändigtvis måste komma från politiken.

Framtid i den fjärde storstadsregionen

✚ Den nära storstaden år 2030

Under de senaste tjugo åren har Norrköping – Linköping, ja hela Östra Götaland klivit fram som en del av Sverige präglad av framtidstro och tillväxt. Men också som den nära storstaden, där man hittar många av de värden som förknippas med småstaden och en hållbar utveckling. Två städer, som trots sin närhet förr hade lite gemensamt med varandra, upplevs nu som en helt naturlig motor i en region som vibrerar av mångfald och energi. De alltmer integrerade stadskärnorna i Linköping och Norrköping är centrum i en gemensam region som sträcker sig över tidigare länsgränser och har en halv miljon invånare.

I början av 2000-talet var det många Östgötapolitiker som hyllade tanken om "Den Fjärde storstadsregionen". Många fakta och trender talade då för en fortsatt tillvaro i skuggan av huvudstaden. Och det var mest politiker och tjänstemän som talade om den Fjärde storstadsregionen och dess möjligheter. Folk på gatan brydde sig inte så mycket om vad som hände några mil bort och det var lika ovanligt att en Norrköpingsbo såg på ishockey i Linköping som att en Linköpingsbo gick och såg på fotboll i Peking.

Idag är bilden annorlunda. Bilden av denna del av Sverige har förändrats rejält och det är med stolthet som de som bor i Östra Götaland talar om sin storstadsregion. Det är historien om hur det gick till vi vill berätta för dig. Följ med oss till hösten 2030!

✚ En byggd miljö med många kvalitéer

Den Fjärde storstadsregionen fick en rejäl skjuts framåt när städerna i början av 2020-talet tillsammans med framsynta privata fastighetsförädlare gemensamt började satsa på att erbjuda kvalificerade "livsstilspaket" åt gamla och nya invånare. Det senaste decenniet hade utbudet av attraktiva bostäder i olika lägen, prisnivåer och kvalitéer breddats avsevärt, liksom utbudet av kultur- och fritidsaktiviteter. Just variationen och möjligheterna att sätta samman sitt eget "profilboende" utifrån behov, preferenser och intressen väckte snabbt stor uppmärksamhet. Något som spelat en stor roll för regionens attraktivitet, och inneburit en förstärkt inflyttning från andra regioner.

Viktiga händelser har varit satsningen på mer energieffektiva bostäder – bostäder som inte bara spar energi rent fysiskt utan också ger positiv energi åt den som bor där – förtätningen runt resecentra och att man fått igång byggandet i de mindre tätorterna utanför Norrköping-Linköping. Regionen har profilerat sig på olika sätt, både internationellt och interregionellt. Den klimatsmarta livsstilmässan i början av 2020-talet uppmärksammades i hela Europa. Regionen har i allt högre grad fått en image som en attraktiv livsmiljö, vilket sedan mitten av 2010-talet lockat människor från hela landet att bosätta sig här.

✚ En stor och varierad arbetsmarknad

De nya spännande stadsdelarna inom bekvämt gångavstånd till resecentrum har stimulerat utveckling av kunskapsintensiva tjänsteföretag, kultur, handel och nöjesliv i båda stadskärnorna. Att omlokalisera delar av det växande universitetet och ge utrymme för kreativa näringar i anslutning till resecentrum i både Linköping och Norrköping visade sig vara ett rent genidrag. Förutom att skapa en smältdegel av kreativitet och skapandekraft i dessa skyltfönster mot omvärlden, gavs också fart åt integrationen mellan de båda städerna. Det har i sin tur vidgat arbetsmarknaden och attraherat fler av dem som studerar att stanna kvar i regionen.

Att kommunerna redan i början av 2010-talet, trots att sviterna av den långa ekonomiska krisen ännu inte helt läkts, vågade satsa offensivt på nya stadsdelar och spännande arkitekttävlingar var en viktig faktor. Därtill ska vi inte glömma det målmedvetna arbetet med att förbättra företagsklimatet – ett arbete som i sedan början av 2020-talet inneburit att regionen legat i toppskiktet av Svenskt Näringslivs rankinglistor.

Omställningen av arbetskraften har varit lyckosam. Särskilda satsningar har gjorts under 2020-talet, satsningar som i sin tur bygger vidare på ett antal kreativa och modiga beslut i mitten av 2010-talet. Då, efter den största ekonomiska krisen i mannaninne, bestämde sig kommunerna för att gemensamt göra en stor satsning på att minska utanförskapet och att höja arbetskraftens kompetens. Det har handlat om allt från kvalificerade yrkesutbildningar i samverkan med universitetet och med utgångspunkt från näringslivets behov till en rejäl satsning på grundskola och gymnasium.

Den kritiska massan har successivt vuxit – den regionförstoring – marknad som blivit möjlig efter allt kortare restider städerna emellan och inte minst efter Ostlänkens invigning i mitten av 2020-talet har skapat en arbetsmarknad som man bara kunde drömma om vid seklets början.

✚ Ett väl utbyggt transportsystem är regionens stolthet

Just transportsystemets utveckling har varit den enskilt viktigaste faktorn för regionens positiva utveckling. Täta och snabba tåg- och bussförbindelser binder sedan många år tillbaka samman städerna med varandra. Men också med den omgivande regionen, Stockholmsområdet och andra städer. Att de två städernas ledningar redan under 2010-talet bestämde sig för att ta utvecklingen i egna händer och inte vänta på oklara statliga besked, gjorde att de satsade på förbättrade förbindelser sinsemellan. Det har i efterhand visat sig vara en viktig faktor för statens åtaganden. Höghastighetstågen som nu börjar närma sig färdigställande kommer troligen innebära ett nytt lyft för den Fjärde Storstadsregionen. Det kommer innebära ännu kortare restider.

Ostlänken innebar inte bara ett lyft för regionförstoringen. Med Ostlänken följde också möjligheter att också få ett mer effektivt system för godstransporter, något som kraftigt har stärkt det regionala näringslivets internationella konkurrenskraft. Sett i backspegeln var det därför viktigt att regionen stod upp gemensamt för dessa viktiga satsningar runt år 2010 och åren därefter. Inte minst att det fanns ett tydligt regionalt ledarskap och en gemensam vision om "vad" och "varför" har spelat en stor roll.

✚ Variation och mångfald

De två städerna och deras omland erbjuder varierade och upplevelserika miljöer. Den tvåkärniga strukturen har blivit den Fjärde storstadsregionens främsta, ja rent av ett imageskapande kännetecken. Medan andra storstadsregioner försökt utveckla nya stadsmiljöer i gamla förortskärnor har den Fjärde storstadsregionen med trovärdighet kunnat erbjuda två attraktiva städer inom en och samma stadsregion.

Allt fler boende och besökare lockas till städerna, deras omgivande tätorter och landsbygden. Här finns en öppen och tolerant social miljö, något som alltmer kommit att uppskattas. Här finns också en känsla av sammanhang och mening – en möjlighet att vara delaktig på ett annat vis än i de mer anonyma storstadsmiljöerna. Det har varit en faktor som lockat många att bosätta sig eller etablera sina företag hit.

Representanter för stadsregioner i andra delar av Europa kommer ofta på besök för att studera vad som gjort att så många vill flytta hit. Förklaringarna är många, men de stora satsningarna mot utanförskap som gjorts sedan 2010-talet, de många spännande festivaler och evenemang som årligen anordnas, Universitetets kända Alumni-satsningar sedan flera decennier och den utvecklade dynamiken med Stockholmsregionen sedan mitten av 2020-talet är några bra exempel på vad som bidragit till regionens image av mångfald och tolerans.

En känd forskare vid MIT har liknat utvecklingen i Östra Mellansverige med den längs USA:s, Kinas och Japans västkuster. Ett pärlband av expansiva stadsregioner har successivt knutits allt tätare samman genom hållbara trafiklösningar. Skalan må vara en annan, men mekanismerna och utmaningarna har i mångt och mycket varit desamma.

Vi ska heller inte glömma att regionen har visat en utmärkt förmåga att ta hand om och integrera människor som kommit med de flyktningvågor vi sett sedan början av 2020-talet i skuggan av klimatförändring och politiska kriser i omvärlden. En förmåga som utvecklats tack vare de lärdomar som dragits av de satsningar på ökad integration och för ett minskat utanförskap som gjordes redan under 2010-talet.

Den fjärde storstadsregionen uppfattas av allt fler erbjuda så mycket mer än många regioner i Sverige eller norra Europa.

✚ Ett tydligt regionalt ledarskap

Utveckling sker inte av sig själv. Det krävs att någon tar initiativ, att någon vågar sätta sitt mandat på spel och skapa tilltro till en berättelse om något som är bättre. Det är just detta som skett i den Fjärde Storstadsregionen de senaste 20 åren. Bildandet av Region Östsverige 2014 var ett steg i den riktningen, men också att de två städerna redan i början av 2010-talet bestämde sig för att skapa gemensamma strukturer för sitt utvecklingsarbete. Det har inte handlat om enbart ett utvecklat politiskt ledarskap – näringslivet och Universitetet har också klivit fram och tagit ansvar för att driva på regionens utveckling och profilering. Inte minst under 2020-talet har detta varit påtagligt – kanske möjliggjort just av att det politiska ledarskapet blivit allt tydligare.

✚ En gemensam identitet börjar ta form

Linköpings och Norrköpings allt starkare gemensamma identitet kännetecknas av att den tar sitt avstamp i en tydlig historisk förankring och förmår kombinera detta arv med samtidskultur och framtidstro. Invånare och företagare är stolta över sin region och de är regionens bästa ambassadörer.

Epilog

Den fråga man kan ställa sig om den Fjärde storstadsregionen runt år 2030 är hurvida de som var beslutsfattare runt år 2010 förstod att ta till sig och utnyttja den då tillgängliga kunskapen när de lade fast sin politik. Hade de förmågan att se framåt och att ta ansvar för att möta framtida utmaningar som redan då var tydliga – demografiska förändringar, miljö- och klimathot, ökad global konkurrens, utanförskap och integration, den offentliga sektorns åtagande, ett regionalt utbildnings-system med internationell konkurrenskraft, energiomställning osv. Lyckades de i tid inte bara identifiera dessa utmaningar utan också ta fram och genomföra handlingsstrategier för att vända utvecklingen i en bättre riktning än vad som annars skulle ha blivit fallet? Fanns det ledarskap som behövdes? Mycket talar för att de kommande två decennierna i många avseenden kommer att få stor betydelse för kommande generationers möjligheter att leva ett fullvärdigt liv.

Framtiden väntar inte. Den Fjärde storstadsregionen har inte tid att vänta på framtiden.

Tjugo år framåt med tjugo år i backspegeln

Berättelsen om den fjärde storstaden

